

Makale Bilgisi: Kola, B. (2023). Kahramanın Kimliğinin Arasözlerle Belirlenmesi: Behçet Mahir'in Köroğlu Anlatması. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, ss.116-136.	Article Info: Kola, B. (2023). Determining the Identity of the Hero with Middlers: Behçet Mahir's Narration of Köroğlu. DEU Journal of Humanities, Volume:11, Issue:1, pp.116-136.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
Gönderildiği Tarih: 07.08.2023	Date Submitted: 07.08.2023
Kabul Edildiği Tarih: 04.03.2024	Date Accepted: 04.03.2024

KAHRAMANIN KİMLİĞİNİN ARASÖZLERLE BELİRLENMESİ: BEHÇET MAHİR'İN KÖROĞLU ANLATMASI

Beyza Kola*

ÖZ

Sözlü halk anlatısı bir icracı tarafından gerçekleştirilmektedir. İracılar masal, hikâye, destan vb. türleri halkın anlayabileceği bir şekilde anlatırlar. Nesiller boyunca kulaktan kulağa şeklinde akıllarda kalıp anlatılan edebî türlere anlatıcı gerekli gördüğü zamanlarda müdahil olur ve kendi düşüncesini ifade eder. Bununla birlikte anlatıcı ile dinleyici arasındaki fark kapanmış olur. Metni dışarıdan gözlemleyerek anlatan bir anlatıcı olarak adlandırılan bu anlatıcı tipinin icrasına yaptığı görüş, eleştiri ve yorumlar arasöz adıyla anılır. Arasözler şahsî görüş ve itiraf biçiminde olabileceği gibi anlatmanın içerisinde yer alan kahramanların karakter ve fiziki özelliklerini etkileyecek biçimde de olabilmektedir. Anlatıcının icrasına kattığı bu arasözler sayesinde anlatma yeniden yaratılmış olur.

Lord Raglan'ın oluşturduğu 'Geleneksel Kahraman Kalıbı' çerçevesinde incelenen kahraman, icra içerisinde yer alan her bir unsuru bünyesinde barındırarak icracı karakter özelliklerini belirler. Kahramanın ailesi, arkadaşları, evliliği vb. birçok unsur kahramanı yüceltmek için anlatıda olan unsurlardır. İracı arasözleri ile bu unsurlar aracılığıyla kahramanın karakter özelliklerini yorumlayabilmektedir. Bunu yaparken dinleyicinin beklentilerini de göz önüne almaktadır.

Çalışmamızda kahramanın kimliğinin arasözlerle belirlenmesi adına Behçet Mahir'in Köroğlu anlatması seçilmiştir. Veri toplama yöntemi kullanılarak kahramanın hayatı etrafında dönen anlatmadaki unsurların kahramanın kimliğine ne gibi bir etkisi olduğu, icracının kullandığı arasözler ile kahraman tipinin yaşadığı değişimler; kahramanın ailesi, atı, arkadaşları, evliliği, yiğitliğini ispat etmesi, silahı, yöneticiye karşı tutumu, erdemli davranışları, kutsal su ve sonu başlıkları altında incelenmeye çalışılmıştır. Genel olarak Behçet Mahir'in Köroğlu'nu klasik bir kahraman olarak tasvir ettiğine ve onu haksızlıklara karşı duran, cesaretiyle bilinen bir kahraman figürü olarak resmettiği sonucuna ulaşılmıştır.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, kolabeyza06@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6404-7586.

Anahtar Kelimeler: Behçet Mahir, Köroğlu, arasöz, kahramanın kimliği, anlatma

DETERMINING THE IDENTITY OF THE HERO THROUGH INTERWORDS: BEHÇET MAHIR'S NARRATION OF KÖROĞLU

ABSTRACT

Oral folk narrative is performed by a performer. Performers narrate genres such as folk tales, stories, epics, etc., in a way that the public can understand. Over generations, these literary forms are passed down from ear to ear. The narrator intervenes and expresses their own thoughts when deemed necessary, closing the gap between the narrator and the listener. This type of narrator, referred to as an "external observer" who narrates by observing the text, is known for their views, criticisms, and comments, called "interwords." Interwords can take the form of personal opinions and confessions, or they can influence the characters' characteristics and physical features within the narrative. Through these interwords, the narrative is recreated.

Examining the hero within the framework of Lord Raglan's 'Traditional Hero Pattern,' the hero determines the characteristics of the performer by encompassing each element within the performance. The hero's family, friends, marriage, etc., are elements within the narrative that elevate the hero. Through interwords, the performer can interpret the hero's characteristics using these elements, taking into account the expectations of the audience.

In our study, Behçet Mahir's narration of Köroğlu was chosen in order to determine the identity of the hero through digressions. Using the data collection method, what effect the elements in the narrative revolving around the hero's life have on the hero's identity, the digressions used by the performer and the changes experienced by the hero type; It has been tried to be examined under the headings of the hero's family, horse, friends, marriage, proving his bravery, weapon, attitude towards the ruler, virtuous behavior, holy water and the end. In general, it has been concluded that Behçet Mahir portrays Köroğlu as a classical hero and portrays him as a heroic figure who stands against injustice and is known for his courage.

Keywords: Behçet Mahir, Köroğlu, interword, identity of hero, narration

1. GİRİŞ

Epik destanlar, bir toplumun kolektif hafızasını yansıtarak, kahramanlık vasıflarını bünyesinde taşıyan merkezi karakterleriyle dikkat çeker. Bu eserlerdeki kahraman, sadece kişisel bir figür olmanın ötesine geçer; aynı zamanda yardımcı karakterler, olaylar, millî değerler ve diğer unsurlarla bir bütün halinde şekillenir. Bu durum, destanın içerdiği toplumsal normların, değerlerin ve idealize edilmiş karakter özelliklerinin kahramanın karakterinde yoğunlaştığı bir bağlamı ortaya koyar.

Bu noktada, Prof. Dr. İsmet Çetin'in belirttiği gibi kahramanlık kavramı sadece bireyin özelliklerini değil, aynı zamanda toplumun kendi iç

dinamiklerini, davranış kalıplarını ve beklentilerini de içerir. Kahraman, adeta toplumun bir aynası olarak, onun standart özelliklerini ve değerlerini temsil eder. Bu temsil, sadece toplumun yaşadığı çevre ve zamanla bağlantılıdır, zaman ve çevrenin dışında düşünülemez (Çetin, 1998, s. 46).

Prof. Dr. İsmet Çetin, Lord Raglan'ın "Geleneksel Kahraman Kalıbı"ndaki "Batı mit, masal ve destanlarından bazılarını esas alarak yirmi iki standart özelliği şu ana gruplarda toplamıştır:

1. Destan kahramanları aristokrat bir aileye mensupturlar. Ailesi genellikle baba tarafı bey, hükümdar gibi asalet unvanları taşırlar.
2. Destan kahramanları ailenin zor durumda olduğu bir dönemde doğarlar.
3. Destan kahramanları çoğu kez olağanüstü şekilde doğarlar.
4. Destan kahramanı doğumundan sonra olağanüstü bir süratle büyürler.
5. Destan kahramanları özel bir tarzda şahsiyet bulurlar.
6. Destan kahramanları doğuştan itibaren kahraman yaratılmışlardır.
7. Destan kahramanları özel bir şekilde isim alırlar ve isimleri kutsanmıştır" (Çetin, 1998, ss. 51-52).

Sözlü gelenekte icracı, karşısındaki dinleyici ile birlikte anlatısını âdeta yeniden şekillendirir; dinleyicilerin duygu, düşünce dünyası, ruh hâli, eğitim seviyesi vb. durumları icralar üzerinde etkili olur ve bu etki, hikâyelere yansyarak ürünlerin muhtevasında, olayların akışında, hikâyelerin süresinde, arasözlerinde (Gün, 2023, s. 362) ve kahraman kalıbında değişimler meydana getirir. Bu sebeple icracı, anlatısını karşısındaki dinleyiciye aktarırken, anlatıma yeni anlamlar yükler hatta çoğu zaman kahramanın yerine geçer. "Anlatıcının kahraman ile özdeşleşmesinin 'icranın içine işleme' olarak adlandırılması anlatıcı-dinleyici bütünleşmesinin de bir ifadesidir" (Yücel Çetin, 2017, s. 488).

İcraçacı metni aktarmakla kalmaz, çeşitli yorumlar yaparak zaman zaman dinleyiciye mesaj verir. Anlatıcı, zaman zaman anlatıya dahil olur ve kendi düşüncesini ifade etmenin yanında ihtiyaç duyulması durumunda açıklamalarda bulunur. "Metin dışı anlatıcı, sadece yine metin dışı olan bir dinleyiciye hitap eder. Böylece, anlatıcı ile okur arasındaki mesafe yok olur yahut azalır. Metin dışı anlatıcı olarak adlandırılan bu anlatıcı tipi, Başgöz tarafından "arasöz" veya "sapma" adıyla anılır" (Yücel Çetin, 2017, s. 490).

Arasöz, sözlü halk anlatısı sırasında anlatıcının ana konudan ayrılarak o an ki duygularını, düşüncelerini ve yorumlarını icrası arasına yerleştiren

kültürler arası bir unsurdur. Tahir Nejat Gencan'ın *Yazın Terimleri Sözlüğü*'nde arasöz "Konunun iyice anlaşılması için tümce arasına alınan açıklayıcı sözcük ya da söz öbeği" (Gencan, 1974, s. 16) şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun yanında Metin Ekici de "Arasözler, metnin çevre ve şartlarının kaydedilmesiyle anlam kazanan ve metni tamamlayan ifadeler" (Ekici, 1998, s. 29) olarak anlatmıştır. Arasöz bir bakıma esas anlatıyı izah etmek ya da günümüze uyarlamak için bir süreliğine asıl yapıdan uzaklaşmak anlamına gelmektedir. Anlatı sırasında yeri geldikçe söyleme arasözün temel özelliklerindedir.

İlhan Başgöz anlatıcının bir süreliğine asıl anlatmak istediği konuyu terk edip kendi dünyasından ve kültürel coğrafyasından bahsetmesini kişisel sapma olarak tanımlamıştır (Başgöz, 1998, s. 101). Bruce Jackson da "...geleneksel hikâyeyi güncel yapabilir; motiflerin, episodların anlamını ve hikâye karakterlerinin niteliklerini değiştirebilir; anlatıcının dünya görüşünü, ideolojisini ve değerlerini açıklayabilir; sosyal, ekonomik ve politik sorunları gösterime sokabilir." (Başgöz, 1998, s. 99) ifadelerinde bulunmuştur. Bu yönleriyle arasöz, anlatıcının icrası sırasında ulaşmak istediği duruma gelmesindeki en güzel araçtır. Anlatıcı bu aracı genellikle kahramanın karakter özellikleri üzerinde kullanmaktadır (Masattaş, 2017, s. 69).

Çalışmamızın konusu olan Köroğlu Destanı, Behçet Mahir tarafından icra edilmiş ve on beş ayrı koldan oluşmaktadır. Köroğlu Destanı, Behçet Mahir'in arasözleriyle tipikleşmiş bir metindir. Anlatım yer yer duraklayarak ilerler ve anlatıcı başlangıçta dinleyicilerin beklentilerinin şekillenmesi adına "Şimdi Köroğlu'nun esas neden Köroğlu olduğundan, babasından ve kendisinden, esasen başından konuşacağım. Baştan ahiri gideceğim, konuşa konuşa izahat vereceğim, bu kol ve kabile kabile..." (Kaplan vd., 1973, s. 1) şeklinde bir girizgahta bulunur.

"Bu metin, yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından gerek nicelik gerekse nitelik yönünden özellikle de Anadolu sahası Köroğlu anlatmalarının en iyisi olarak kabul edilmektedir" (Ekici, 2004, s. 20). "1973'te ilk ve tek baskısı yapıldığı sırada adına her ne kadar destan denmişse de Behçet Mahir rivayeti Köroğlu Destanı, daha ziyade halk hikâyesi formundadır" (Bali, 1997, s. 232) ve mensur kısımları yoğunlukta, nazım-nesir karışık bir yapıya sahiptir. Hatta Behçet Mahir rivayeti Köroğlu Destanı'nın tertip şekli ve anlatım tarzı bakımından Dede Korkut Kitabı ile örtüştüğünü söyleyen araştırmacılar dahi olmuştur. Bu mahiyette Salahaddin Bekki, Türk Dünyasında Destan ve Köroğlu Sempozyumu için hazırlamış olduğu bildiri de "Bir anlatıcı olarak Behçet Mahir'in Dede Korkut üslubuna yaklaştığını söyleyebiliriz." (Bekki, 2021, s. 185) ifadeleri ile görüşlerini bildirmiştir.

Behçet Mahir'in Köroğlu anlatması, geleneksel destan özellikleri taşıyan bir eser olarak değerlendirilebilirken aynı zamanda içerisinde hikâye unsurlarını da barındırmaktadır. Bu metin, destan geleneğinin karakteristik

özelliklerinden biri olan yüce değerlere, kahramanlık ideallerine ve toplumsal adalet mücadelesine vurgu yapar. Ancak, aynı zamanda hikâye unsurlarını kullanarak Köroğlu'nun kişisel deneyimlerini ve iç dünyasını da detaylı bir şekilde resmeder. Böylece anlatma, geleneksel destan formatını modern hikâye anlatımıyla birleştirerek okuyucuya hem epik bir kahramanlık öyküsü sunar hem de derinlikli bir karakter portresi çizer.

Raglan'ın ortaya koyduğu kahraman kalıbı dikkate alınarak, Behçet Mahir tarafından aktarılan Köroğlu Destanı'nın başkahramanı olan Köroğlu'nun kahraman tipi ve anlatı boyunca 200'ün üzerinde kullanılan arasözlerin kahramanın karakterine etkisi başlıklar altında ele alınmıştır.

2. Kahramanın Ailesi

Köroğlu Destanı'nda başkahraman Köroğlu'nun ne doğumundan bahsedilir ne de ailesi uzun uzadıya anlatılır. Onun adı ilk kez "Köroğlu'nun Zuhuru" isimli kolda on iki yaşındayken ve henüz "Köroğlu" lakabıyla anılmazken "Ali" olarak geçmektedir. Ali, Bolu beylerinin yanında at yetiştiriciliği yapan Ürüşan Baba'nın oğludur. Yani zengin bir aileden değildir. Fakat Ürüşan Baba'yı sıradan bir seyis gibi de düşünmemek gerekmektedir. O, Bolu beylerinin isteği üzerine dünyada eşi benzeri görülmemiş, hiçbir atın hızına erişemeyeceği iki küheylan bulup satın almak üzere yola koyulur. Ürüşan Baba, Anadolu'nun dört bir yanını dolaşır ve sonunda iki tay bulur. Bu taylar huysuz, çelimsiz, güçsüz ve zayıf atlardır. Bolu beylerinin aksine Ürüşan Baba bu iki tayın kudretini daha görür görmez anlamıştır. Bu sebeple Köroğlu soylu bir aileden gelmese de babasının hikmet sahibi biri olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır (Kaplan vd., 1973).

Köroğlu'nun annesinden de sadece destanın ilk macerasında bahsedilir. Ama annesinin yaşı ve kimliğiyle ilgili bilgiye rastlanılmaz. Onun kardeşi ya da başka bir yakın akrabası olup olmadığı hakkında da destandan bilgi edinilmemektedir. Behçet Mahir de anlatının bu bölümlerinde konuyla ilgili hiç arasöz kullanmamıştır. Aslında Köroğlu, Raglan'ın kahraman kalıbı içerisinde yer alan "Kahramanın annesi soylu bir bakire, babası kraldır." (Raglan, 2003, ss. 278-279) kalıbına uymayan bir kahramandır.

3. Kahramanın Atı

Köroğlu Destanı'nın büyük bir bölümünü arasözleri ile işleyen Behçet Mahir, icrası esnasında çoğunlukla buna ara verip çeşitli konularda düşünceleri dinleyici ile paylaşır. Bunun yanında kimi zaman da kahraman hakkında açıklama yapmak için araya girer ki bu, arasözün bilindik işlevlerinden biridir. Örneğin Behçet Mahir Köroğlu'nun yiğit olmasının bir nedenini atına bağlamıştır. Köroğlu için Kırat'ı çok mühimdir. Maceralara atıldığında en çok katkıyı Kırat'ından görür. Kırat sayesinde Köroğlu, düşmanlarının önünden kaçır, onunla olmadık işlerin üstesinden gelir. Atı olmasa Köroğlu'nun yiğit olamayacağını Behçet Mahir şu sözleriyle izah eder:

E Körünoğlu'nu kim tutabilir; at seyirdir, yiğit övünür kılıç keser, kol övünür. Evet sade Köroğlu kahraman değil, öyle yiğitler vardı ki o zaman Köroğlu'nun hiç kıymeti yok. Kıratın yüzünden Köroğlu yiğitlik ediyor. Kırat gökte uçan kuşa hükmediyor. Ne kadar yiğitler devletin verdiği bu emri duydu ise, ülkelerde Köroğlu'nu nanca dolandırdı ise tutamadılar. Neden tutamadılar? Kırat'a ayar at yok ki kavuşa tuta. E o zaman delikli demir yok ki vursun. Kalkan, kılıç, sen benim, ben senin yanına gelmedikten sonra isterse Kahraman-ı katil ol kaç para eder. E o zamanın yiğitliği kalkan kılıç devri (Kaplan vd., 1973, s. 14).

Kırat sıra dışı bir hayvandır. Olağanüstü bir sürati vardır. Kırat o kadar iyi koşar ki, diz boyu çamurlu yerden toz çıkarır. Burada bu motif daha çok atın kuvvetini gösteren biçimde işlenmiştir. Buna benzer bir motif Urfa rivayetinde de vardır: Bezirgâna karşı çıkan Köroğlu, atını “Kıratı sürsem yerler yırtılır.” (Boratav, 1982, s. 94) diye metheder. Öyle ki hiçbir at ona yetişemez. Ayrıca at tipine bağlı olarak karşılaşılan en yaygın motiflerden biri sudan çıkma motifidir. Kazakistan'da Dede Korkut ile ilgili efsanelerden birinde “Köroğlu, Dede Korkut'un karısı Halime'den doğmuştur. Onun kıratını, Dede Korkut beslemiştir. Kırat ise denizden çıkan bir su atı ile sıradan bir atın birleşmesinden doğmuştur. Bu birleşmeden doğan çirkin kulun Dede Korkut'un büyüğü ile Kırat olmuştur.” (Alptekin, 1997, s. 23) denilmektedir. Köroğlu Destanı'nın olmazsa olmazı Kırat, günümüzde yer alan varyantların çoğunda sudan çıkan iki atın birleşmesinden meydana gelmiştir. Bundan dolayıdır ki hem karada hem de suda oldukça rahat hareket edebilmektedir. Zaten Köroğlu gibi bir yiğidin atı sıradan olamazdı. Ayrıca diğer pek çok destanda karşımıza çıkan atların uçabilme özelliği Köroğlu Destanı'nda da mevcuttur. Köroğlu Destanı'nda Kırat ve Doru at kırk gün ışık ve insan yüzü görmeden büyütülmüşlerdir. Köroğlu, babasından bu atların 40 gün ışık görmeden büyüyeceğini iyice öğrenir fakat bunu uygulayamaz. Kırkinci gün Köroğlu dayanamaz ve tavlanın üstünde bir delik açarak ne olup bittiğini görmek ister. Köroğlu kırkinci gün atlara bakmasaydı Kırat ve Doru uçabilen atlar olarak destanda yerini alacaktı. Behçet Mahir, “Akşehir Telli Nigar Cengi” kolunda atın doğumunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Hasan Bey baktı, ki hakikat menzile ermiş. Kanatsız bir kuştur dersem, mübarek, çeken Cenab-ı Allah atın heyetini rüzgârdan yaratmış” (Kaplan vd., 1973, s. 150). Bununla birlikte “Bağdat Kolu” bölümünde de Köroğlu ve koçaklarının bindiği atlar diğer atlarla kıyaslanarak, benzersiz özellikleri açıklanmıştır. “Çünkü at var, ki iki metre derinlikten, hendekten atlar ve çıkar; at var ki üçü çıkar, at da var, bir metreyi de atlayıp çıkamaz. Lâkin, bunların bindiği küheylanların en kötüsü üç dört metre hendekten atlıyor, hem çıkıyor” (Kaplan vd., 1973, s. 290).

Köroğlu Destanı'nda at çok önemlidir. ‘‘Hulufu'nun Azeri rivayetinde çok iyi tasvir edilen ‘Kır At'ın çalınması’ epizotunda, Kırat gidince, Köroğlu düşer, bütün mertliği Kırat'la beraber gider. Ama bir gece rüyasında Kırat'a kavuştuğunu görür, atını kurtarır ve eski mertliği tekrar alır’’ (Boratav, 1982, s. 50).

Behçet Mahir anlatmasında atın değerini ve önemini vurgulayan ‘‘Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması’’ kolunda Köroğlu'nun atına sahip olmak için Hasan Paşa her yolu denemiştir. Bu kolda Behçet Mahir, Köroğlu'nun atının diğer beylerin atlarına göre önemlilik derecesini ‘‘Zaten efendiler o zamanın devrinde, birinci Köroğlu'nun bindiği Kırat idi. Kalkan kılıç zamanı idi, o zaman. İkincisi Akçadağ Yaylaları'nda Kiziroğlu Mustafa Bey var iki, Kiziroğlu Mustafa Bey'in bindiği Fener At idi. O zaman bu cihanda üç at söylenirdi. O üç tane küheylanın tırnağını, hiçbir atlar, tutmazlardı.’’ (Kaplan vd., 1973, s. 180) sözleriyle dile getirmiştir.

Köroğlu da atının kendisi için ne kadar önemli olduğunu ve onu dünyalara değişmeyeceğini şu dörtlüklerle açıklar:

Hükümdarım düştüm bir ah u zâra
Korkarım sonunda gelirsin dara
Bütün varlığını döksen pazara
Kırat'ın giderken yelini değmez
(...)
Kırat'ı almaktır senin harayın
Elçi gönderüben vermişsin rayı
Meydana getirsen köşk ü sarayı
Kırat'ın bir tane kılını değmez

Köroğlu der çektim bu ah u zârı
Böyle gelmiş gider koçak pazarı
Kırat için versen genç ihtiyarı
Kırat'ın tozunu yolunu değmez (Kaplan vd., 1973, ss. 166-167)

‘‘İyi at, uçan kuşa yetişir, hiç yorulmaz, düşmanı hisseder, sahibini önceden uyarır, kahramanın durumunu anlar, ölen kahramanı bırakmaz vatanına geri götürür, yaralı sahibini iyileştirmek için çözüm bulur’’ (Çufadar, 2019, s. 216). Behçet Mahir de pek çok yerde anlatmayı bölerek iyi bir atta olması gereken özellikleri sıralamıştır. At, Türk anlayışında bir insanın kimliği gibidir. Bundan dolayı ‘‘Demircioğlu-Reyhan Arap’’ kolunda iyi bir atın kahramanın kardeşi ve en büyük destekçisi olması gerektiğini belirtmiştir. ‘‘... iyi küheylan her zaman için yolcunun kardeşidir. Lâkin cinsi bozuk küheylan da, sahibini bıraktıktan sonra, bir de bir arkadan çifte vurur. İyi küheylan öyle değil, Ya nasıl? Sahibi üstünden düşse bile, yanında durur bekçi; bir yana gitmez’’ (Kaplan vd., 1973, s. 36).

Behçet Mahir bu hususu “Bağdat Kolu”nda da devam ettirerek;

Cinsi temiz olan bir küheylan kardeşten de kıymetlidir. Sahibi bile üstünden eğer düşse bile, yoldaş olur, bırakıp sahibini bir yere gitmez, başını bekler ve yakın gelen eğer düşman, eğer dost, ağzı ile koşar üzerine, sahibine yakın, o küheylan bırakmaz. Cinsi temiz olan hayvan böyledir. Lâkin cinsi temiz olmayan, sahibi düşse de, arkasından bir de bir nallama savurur, Allah’a ısmarladık eder (Kaplan vd., 1973, s. 359).

sözleriyle ifade etmektedir.

4. Kahramanın Arkadaşları

Köroğlu’nun hayatı maceradan maceraya koşmakla geçer. Kırat’ı yetiştirip de Çardaklı Çamlıbel’e yerleştikten ve adı yavaş yavaş duyulmaya başladıktan sonra Anadolu’nun her yanından yiğitler onunla beraber savaşmak için Çamlıbel’e gelirler. Köroğlu’nun bir koçak defteri vardır ve yiğitler adlarını bu deftere yazdırmak için adeta yarışır. Behçet Mahir bu noktada çok defa Köroğlu’nun keleş sayısının “bin dokuz yüz doksan dokuz” veya “üç yüz altmış altı” olduğunu vurgular. “Kenan Kolu”nda geçen “bin dokuz yüz doksan dokuz” keleş ibaresinden sonra Behçet Mahir bu sayının mahiyetini şöyle açıklamıştır:

Köroğlu’nun mevcudu bin dokuz yüz doksan dokuz koçak idi. Çünkü bir taneyi iki binden niye tek tuttu? Her vakit Köroğlu derdi, ki ‘Tekte yöm vardır. İki bin koçak, iki kelime ile bin dokuz yüz doksan dokuz koçak kaç kelimeye gelir? Dünyanın sonuna kadar dillere destan olayım, dillerde yiğitliğimiz, mertliğimiz söylensin!’ İki binden bir tane noksan koymuştu (Kaplan vd., 1973, ss. 243-244).

Behçet Mahir Köroğlu’nun fazla sayıda olan koçaklarını yiğitliğinin bir göstergesi olarak saydığını “Her ülkede söyleniyor Köroğlu’nun yiğitliği ile bir de mertliği söyleniyor. Çünkü, bir hanımı hanım eden evinin cariyesidir, ağayı ağa eden kapının hizmetçisidir.” (Kaplan vd., 1973, s. 278) sözleri ile ifade etmiştir. Behçet Mahir’e göre kahramanın gücünü ve heybetini belirleyen unsurlardan biri de kapısında hazır olan koçaklarıdır. Köroğlu’nun da bin dokuz yüz doksan dokuz koçağı olması onu büyük bir yiğit yapmaktadır.

Destanda Köroğlu’nun yiğitleri dışında kalan tüm yardımcı karakterler Köroğlu’nun kahramanlık vasfını destekleme görevindedir. Bunlardan biri de Ayvaz’dır. “Köroğlu’nun Ayvazı Kaçırması” kolunda Köroğlu, Köse Kenan’dan kurtulduktan sonra bir süre daha yoluna devam eder, fakat bir müddet sonra Ayvaz’ın güzelliği karşısında artık daha fazla dayanamayıp nefesine yenik düşer ve iki dağ arası bir dere içerisinde onu atından indirir. Her ne kadar nefsi ile arada kalsa da sonunda ona mağlup olur.

Tasallut edip, Ayvaz'dan uçkurunu açmasını ister. Ayvaz ağlayıp sızlarsa da kurtuluşu olmadığını görüp çaresiz cebinden çıkarttığı mendilini yüzüne bağlar. Ne yaptığını soran Köroğlu'na 'Senin yüzün suyu dökülsün benim yüzümün suyu dökülmesin. Eğer yüzü suyu yere düşerse, yer şahitlik eder.' (Masattaş, 2019, s. 128) der.

Ayvaz'ın bu ifadesi, Köroğlu üzerinde o kadar etkili olur ki, sonunda içsel dürtülerine kapılarak, yaptığı şeyden dolayı özür dileyerek pişmanlık duyar. Ayvaz'ın söylediği sözün değerini açıklamak amacıyla Behçet Mahir;

Evet, şimdi bu sebepten Ayvaz'ın bu son cevabı Köroğlu'nu işte ilerletip, bütün dünyaya ses verdiren, Ayvaz'ın bir sözü olmuştur. Köroğlu da, bin dokuz yüz doksan dokuz koçaktan daha sevgili, Ayvaz'a hulûs bağlamıştır... Neden? Ayvaz beni irşat etti, Ayvaz beni sahilîğe dönderdi, bilmediğimi Ayvaz bana bildirdi, ki bir söz bana nice bin sözler bindirdi, ileri getirdi beni Ayvaz, geri götürmedi. İşte bu sebepten koçaklar içerisinde Ayvazı çok met eder, çok severdi. Neden? Kalbinde büyük bir sevgi bağlamıştı Köroğlu. Hakikat yoluna dökülmüştü, ki artık zulumattan kendini kurtarıp bir selamete düşmüştü (Kaplan vd., 1973, s. 55).

ifadelerini kullanmıştır. "İşte Köroğlu'nu ilerletip, bütün dünyaya namını duyurmasını sağlayan Ayvaz'ın bu bir tek sözüdür. Bu sözden aldığı manevi kuvvetle zenginden alıp fakire dağıtır. Nice mazlumları zalimlerin elinden kurtarıp, onları şad eder" (Masattaş, 2017, s. 128). Behçet Mahir kullandığı arasöz ile Köroğlu'nun kahraman olarak ilerlemesinin tek sebebinin Ayvaz'ın bir sözüne bağlamıştır. Bu durum kahramanı kahraman yapan özelliklere ters düşmektedir. Çünkü kahraman hiç kimsenin sözünden etkilenmeyen tam tersi anlatma içerisinde yer alan diğer yardımcı karakterleri tek bir sözüyle etkileyebilecek kudrete sahip olmalıdır. Köroğlu, destandan hikâyeye evrilme sürecinde tespit edildiğinden bazı özellikleri kahraman figürünü karşılayamamaktadır.

5. Kahramanın Evliliği

Köroğlu, destandan öğrendiğimiz bilgilere göre bir kez evlenmiş ve bu evlilikten de bir erkek çocuk dünyaya gelmiştir. Eşinin adı Han Nigar'dır. O, Dağıstan'ın güzelliğiyle dillere destan olmuş kızlarından biridir.

Köroğlu Destanı'nın:

Kollarında kadın tipler çok belirgin olmasa da önemli rol oynarlar. Köroğlu'nun zorlu mücadelelerinde çoğu zaman hanımı kurtarır, karanlık kuyuya düşen Köroğlu'nun kurtarıcısı yine hanımıdır. Bu yönleriyle ilk bakışta hanımlar önemli kişiler olarak görünmese de kahramanı yöneten,

kurtaran, ona akıl veren ve kahramanın üstün mertebelere gelmesini sağlayan kişi kadındır (Ekici, 1999, s. 11).

Behçet Mahir de anlatmasında bunun farkında olarak “Çünkü iyi avrat yiğidin huluslu hanımı on senelik ömrünü yirmi seneye çıkartır. Lakin kötü avrat da yirmi senelik ömrü on seneye indirir, tezden kocadır. Neden? ‘kalk geldiler’ der bir de tekme vurur. Onun titisine mi, düşmanın gelişine mi hangisine düşesin.” (Kaplan vd., 1973, s. 155) ifadelerini kullanır. İyi, gönül temiz bir eşin ömrü uzattığını ve kahramanın yiğit olmasında önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Yani “Erkeğin insanı, kadının ise ruhanî bir hüviyet taşıdığı” (Demirel, 2010, s. 69), destanlarda kadın ve erkeğin birbirini tamamladığı görülmektedir.

6. Kahramanın Yiğitliğini İspat Etmesi

Köroğlu'nun adını alması, kendi kişiliğini bulmasını ve esas mücadelesine başlamasını tetikler (Çetin, 1998, s. 51). Köroğlu'nun babası Ürüşan Baba, Bolu beylerinin isteği üzerine at arayışına çıkar. Fakat bulduğu atlar cılız, huysuz ve güçsüz atlardır. Bunun üzerine Bolu beyleri sinirlenerek Ürüşan Baba'nın gözlerine mil çektirir. Ürüşan Baba'yı bu hâlde ilk gören oğlu Ali'dir. İşte bu olay Ali'nin hayatını değiştirecek dönüm noktası olur. O bundan sonra Bolu beyleri tarafından haksızlığa uğratılarak iki gözü kör edilen bir babanın oğlu olarak yaşayacaktır.

Yıllarca hizmetlerinde sadık bir şekilde çalışan Ürüşan Baba'ya bundan böyle günde iki öğün yemek verilir. Bunu almaya da her gün oğlu Ali gider. Fakat Ali, yemekleri alıp eve getirirken bir grup serseri başına musallat olur. İşte Köroğlu'nun ilk yiğitlik macerası bu olayla birlikte başlar. Yemeğini serserilerin elinden kurtarmak için kendine güvenir, cesareti artar. “Ali kendi kendine dedi ki: ‘Ulan demek yiğitlik böyle olurmuş ha, ben ağlayaydım, korkaydım bunlar yine yemekleri yiyeceklerdi, beni de dürtmeliye dürtmeliye yola vuracaklardı.’ Oğlan yiğitliği köpekten aldı. İşte Köroğlu demek, körün oğlu, esas babasının adı Ürüşan, kendinin de esas adı Ali. Şimdi bu oğlan işi döktü kılıca, kılıcı döktü külünge. Nihayet kargı, kalkan...” (Kaplan vd. 1973, s. 10). Behçet Mahir'in de dediği gibi Ali bundan sonra kavga etmeyi, silah kullanmayı öğrenir. Bu olay da onu Köroğlu olmaya doğru iten ilk macerası olur.

Ali, dört yıl boyunca babasının verdiği talimat doğrultusunda atları yetiştirir. Bunlardan Kırat eşi benzeri görülmemiş, hızına hiçbir atın erişemeyeceği, dostun düşmanın kıskanarak bakacağı bir ata dönüşür. Ürüşan Baba, Kırat'ın istediği kıvama geldiğini anlayınca oğluna Bolu beylerinden intikam almasını söyler. İşte Ali'yi Köroğlu namıyla anılacak kahraman olmaya iten adımlardan biri de budur; intikam duygusu. Ali adı yavaş yavaş unutulmuş Kör adamın oğlu olduğu için adı Köroğlu diye anılmaya başlar.

Türk destanlarında kahramanların belirli bir çağa ulaştığında “Yaşım geldi, giderim, ‘toprağımızı genişletirim, ata öcünü alırım’” (İbrayev, 1998, s. 237) diyerek maceraya atıldığı görülür. Bu sözler kahramanın maceraya atılma sebeplerini özetlemektedir. Behçet Mahir kahramanın yiğitlik gösterme özelliklerini farklı yönleriyle ele almış ve bu durumu;

Köroğlu ile Demircioğlu kolunda Köroğlu hile ile Demircioğlu’nu kulesinden çıkarmayı başarmıştır. Behçet Mahir bu durumu “Sözüne nihayet sazına nihayet verir vermez, çünkü Köroğlu laf ile hile ile yalanla Demircioğlu’nu kulesinden çıkarmıştı. Çünkü bazen böyle hilelerin, yalanların sonu hiç olur, bazı da hilelerin sonu iyi olur. Neden daima canın kurtarmak için düşmana hile etmek lâzımdır? Yiğit olup ölene kadar hile ile et kurtar. Yahut sen onu öldür. Bu sözler içinde bazı bazı canlı sözler var. Sırası geldiğinde sarf ediyoruz (Kaplan vd., 1973, s. 26).

şeklinde açıklamıştır. Ayrıca daha söyleyecek çok sözü olduğunu da sinyalini vermiştir.

Köroğlu’na göre yiğitliğin dokuzda sekizi fenttir. “Kiziroğlu Mustafa Bey-Afganistan-Gürcistan” kolunda da fendi başarılı olmayı bir yiğitlik marifeti olarak göstermiştir. Hatta yiğitliğin en büyük meziyetinin hile yapmak olduğunu vurgulamıştır. “Evet, çünkü yiğitliğin en büyük kapısı nedir? Oynat fendini, kurtar kendini. Fendin olmazsa, kendini kurtaramazsın, kuvvetin de olsa hiç, olmasa da hiç” (Kaplan vd., 1973, s. 417).

Ben bir Köroğlu’yum dağda gezerim, esen yelden hile sezerim.” diyen Köroğlu, siyaseten son derece zeki ve kurnaz biridir, fakat yiğitliğini her yerde göstermez. “Bağdat Kolu’nda Kiziroğlu zindanda esir tutulmasına karşılık hüznülenip feryat etmesini Köroğlu da görür fakat bir şey yapmaz. Behçet Mahir Köroğlu’nun burada hiçbir şey yapmamasını da onun yiğitliğine bağlayarak, Köroğlu’nu bir kez daha takdir eder. ‘E, bir adamın yiğitliği ne olur? Sabır her şeyin başını tutar. Çünkü her vakit demiş ki sabırlı kul selamet, sabırsız kul melamet’ (Kaplan vd., 1973, s. 383).

Behçet Mahir kullandığı arasöz ile Köroğlu’nun gücünü nerede göstermesi gerektiğini bilen biri olduğunu vurgulamıştır. Bunu da onun kahramanlık vasıflarından biri olduğu belirtilmiştir. Behçet Mahir Köroğlu’nun siyaseten zeki olduğunu ve devletimiz içinde daha nice Köroğlular olduğunu söylemiştir. “Kiziroğlu Mustafa Bey-Afganistan-Gürcistan” kolunda; “Hakikat hal o günden bu güne kadar Köroğlu’nun siyaseti halen Türk toprağında söylenmekte. Evet, böyle bilgili, böyle siyaseten zeki adamlarımız yok mu şimdi? Yine var. Analar bir Köroğlu doğurmamış, neçe Köroğlular şimdi var. Allah devletimize, milletimize zeval vermesin” (Kaplan vd., 1973,

s. 459). Bu söz Köroğlu'nun siyasetinin o dönemlerden bu dönemlere kadar Türk topraklarında söylenmesi ile Köroğlu'nun büyük bir kahraman olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Aslında, Köroğlu'nun diğer destan kahramanları gibi, doğumunda veya büyüme sürecinde olağanüstü olaylar gözlenmez. Diğer kahramanların aksine Köroğlu olağanüstü bir gayretle çalışarak kahramanlığını göstermiş, bir neticeye bağlamıştır. Bunun yegâne sebeplerinden biri ise destandan hikâyeye geçiş sürecinde olan bir anlatı olmasındadır.

7. Kahramanın Silahı

‘‘Kahramanın silahı, giysileri veya atı ilahî niteliklidir’’ (Düzgün, 2012, s. 24). Ayrıca kahramanın kullandığı silahlar sıradan silahlardan farklıdır ve kullanmak hüner işidir. Kısaca bir kahramanın olmazsa olmazları arasında silah da yer alır. Behçet Mahir de buna dikkat çekmek amacıyla ‘‘Bağdat Kolu’’nda İsfahan’a doğru yola çıkan Köroğlu ve koçakları silahları aşikâr olmasın diye onları alttan bağlarlar. Tam bu noktada Behçet Mahir, ‘‘Neden? Emi olur, ki bu pilav kanlı olur; olur, ki dost ile seslerler, düşman çıkarlar. Yiğidin namusu silahtır, kılıçları alttan takalım, kınlar altta kalsın, görülmesin’’ (Kaplan vd., 1973, s. 372) arasözünü kullanır. Bu noktada bir yiğit için silahın namus kadar değerli olduğunu belirtmiştir.

Köroğlu'nun ise onunla özdeşleşmiş bir silahı yoktur. O elbette savaşmayı, savaş âletlerini kullanmayı çok iyi bilir. Bunu ‘‘Bağdat Kolu’’ gibi maceralarda görmek mümkündür. Ama onun en önemli silahı aklıdır. Zor bir durumda kaldığında hemen kılıcına davranmak yerine kafasını kullanmayı tercih eder; kimsenin aklına gelmeyecek kurnazlıklar bir anda aklına geliverir, içinden çıkılamayacak durumlardan bu şekilde kurtulur. Yani Behçet Mahir’in Köroğlu’su destan boyunca kullanılan arasözler üzerine akıllı ve aynı zamanda merhametli bir tip olarak çizilir, silaha ise çok zor durumda kaldığında başvurur diyebiliriz.

8. Kahramanın Yöneticiye Karşı Tutumu

Destanda Köroğlu genellikle asi kimliği ile karşımıza çıkmaktadır. O, yöneticinin yanlış uygulamalarından dolayı asi olmaktadır. Bu noktada Kaplan, Köroğlu’nu alp tipi içerisinde değerlendirirken bir yandan da yozlaşmış bir tip olarak değerlendirmektedir: ‘‘Köroğlu, hem hâlis Alp tipi, hem de tecavüz ettiği yerleşik Müslüman toplumunun ahlâk ölçülerine göre, yozlaşmış bir tiptir’’ (Kaplan, 1985, s. 104).

Mehmet Kaplan'ın bu düşüncelerine temel teşkil eden Behçet Mahir anlatmasındaki ‘‘Köroğlu'nun Ayvaz’ı Kaçırması’’ kolu ‘‘Gerçekte 17. yüzyılda Türkiye'nin değişik yörelerinde nam salmış ‘‘Köroğlu nam eşkıya’’ (Boratav, 1982, ss. 95-97) ile Behçet Mahir'in anlatımı olan ‘‘Müslüman ahlakıyla ahlaklanmış Köroğlu’’ bölümü ve destan kahramanı olarak tanımlanan Köroğlu'yu birbirine benzer bir biçimde sunar.

Bu kolda Köroğlu, dürüstlüğünün yanında zaman zaman eşkıyalık yapan biridir. Behçet Mahir:

O zaman, Köroğlu dağda taşta gezip dolanırken, yani bazen haksız işler görürdü. Çünkü insanların gafil yasalarında, çok bazen haksız işler görülmüştür.

Gafil kimlerdir? Cahil kimlerdir? Yaşı geçmiş bile olsa, eğer kendini bilmez, haksız iş görür, hakka yaramayan uğursuz işte dolanırsa, işte cahil odur. Yüz yaşına bile girse, kendi kadrini, elin kadrini bilmezse, haklıyı haksızı kafasında ayırt etmezse, cahil odur. Çünkü o kimselere cahil denilir. Haklı iş görene, haksızdan kaçınıp, kendini koruyup da, bu iş yaramaz diyip de, kendini sakın olan haksızlıktan, kendisini men eden adamlar, yedi yaşında bile olsa, o kâmil sayılır. Çünkü neden aklın en kıymeti budur, ki Allah'ın varlığını birliğini akıl isbat eder, akıl kazandırır. Dünyanın en kıymeti akıl olduğu, bütün cihana hakikatle kaydolmuştur, ki helalı haramı akıl ayırt eder, akıl tasdik eder, akıl kazandırır. Üçüncü devleti akıl kazanır, akıl celbeder. Aklın var, malı neydersin, aklın yoksa malı neylersin? İşte bunun için, bu üç hasseyi bu üç kıymeti, akıldır ispat eden, akıldır ileri getiren (Kaplan vd., 1973, ss. 46-47).

Anlatıda Köroğlu'nun cehaleti, gaflet anında bulunması nefis mücadelesine dönüşür. Zira Behçet Mahir'in gafil ve cahil kişiyi bir tuttuğunu da görmekteyiz.

Anlatmanın “Köroğlu ile Demircioğlu” koluna gelindiğinde Behçet Mahir, Köroğlu'nun asi oluşunu ve bunun haramilikten dolayı olduğunu belirtmiştir. “Halbuki Köroğlu nereli, o da Türk kahramanı, lâkin haramî dolanıyor. Bir adam haddinden ziyade, tabi, dışarı çıkanda millet de düşman olur, devlet de düşman olur. O zaman Köroğlu asi isî devlete neden asi? Harâmilikten” (Kaplan vd., 1973, s. 23). Behçet Mahir bu arasözü ile Köroğlu'nun olumsuz bir özelliğinden bahsetmiş ve Köroğlu'nun eşkıya tipini eleştirmiştir. Anlatmanın ilerleyen kısımlarında devlete asi olmanın kötülüğünden bahsetmiş ve hiç kimsenin devletine, milletine asi olmaması gerektiğini belirtmiştir: “Her hangi millet olursa olsun başındaki devletine, milletine, vatanına asi olmasın! Allah, hiçbir zaman devletimizi, milletimizi, vatanımızı, eksik etmesin başımızdan! Her vakit amire itaat lazımdır” (Kaplan vd., 1973, ss. 203-204). Anlatmanın “Kenan Kolu” bölümünde de Behçet Mahir bir yiğidin vatanı için her şeyi yapması gerektiğini, yiğit olmanın şartlarından birinin bu olduğunu şu sözler ile belirtir: “Bu sebepten beyler iş başa geçende, elbette yiğidin kanı canı, kanı neyi vurulmuştur, vatanı için, milleti için, başında devleti için her vakit kahramanlar canı teslim eder. İş başa geçti, ne yapsın!” (Kaplan vd., 1973, s. 241). Behçet Mahir bu arasözü

ile kahramanın vatani, milleti için her şeyi yapan bir kişilik olması gerektiğini söylemiştir. “Kızıroğlu Mustafa Bey-Afganistan-Gürcistan” kolunun “Köroğlu’nun Ahmet Bey’in Kızı Zeynep Hanım’ı Kurtarması ve Kanlı Arap’ın Öldürülmesi” epizotunda yiğitliğin ne olduğunu vurgulamak için nazım ve nesir olarak bir arasöz kullanmıştır:

Hizkârdan ağa olan
Meydan yıkar ses ile
Beslemeden hanım olan
Hamam yıkar tas ile
Bunun için beyhude bağırmadan ne çıkar? Eğer yiğit isen,
yiğit isen, yiğitliğini orda belli et, kardeşinin yakasını
tutmadan, lakin onun canına malına haykırmadan ne çıkar?
Senin kardeşin, senin vatanının evladı, sen de onun, o da senin
devlet de senin millet de senin. Bu yiğitlik midir? Lâkin senin
böyle haykırı davrandığın, senin gayet bir rızsızlık, bir
adamsızlık bir vaziyetidir, yiğitlik devri değil. İşte yiğitlik
öyle yerde yiğitlik olur (Kaplan vd., 1973, ss. 472).

Pertev Naili Boratav da Köroğlu anlatmalarının, tümüyle padişahla ya da onun paşaları ve beyleriyle savaşan, kimi zaman da onlarla uzlaşa yapan asilerin hikâyesi olduğunu söyler (Boratav, 1982, s. 237).

Anlatmanın devamında “Erzurum Valisi Mustafa Paşa, padişahı bu asilik durumdan haberdar etmek için İstanbul’a bir atlı gönderir. Durumu öğrenen Sultan Murat, Köroğlu ve Demircioğlu’nun ölü ya da diri yakalanmaları için emir verir ve üzerlerine üç yüz atlı gönderir. Behçet Mahir burada belli aralıklarla anlatımı kesip evvela dün ve bugün mukayesesi üzerinden ulaşımda gelinen son noktayı değerlendirir” (Masattaş, 2019, s. 694).

O zaman vesait Erzurum’dan İstanbul’a yirmi gün ancak gider. Lâkin şimdi öyle değil, şimdi ise sabah kahvesini Erzurum’da, öyle yemeğini İstanbul’da Ankara’da, bu da bizim için hem murat kavuşturan, kardeşe tezden yetiştiren, hem de bizim için vesaitimiz büyük bir, İslamlık bizler için de en büyük menfaattir. Allah devletimizi de, milletimizi de, vatanımızı da var etsin! (Kaplan vd., 1973, s. 28).

Behçet Mahir anlatımı sırasında Köroğlu’nun harami de olsa bunun yanında vatansever olduğunu, vatani için her şeyi yapacağını da “Köroğlu, Demircioğlu’ndan hem yaşta büyük, hem de görgü var. Neden? Her ne kadar haramilik ederse, lâkin vatan kardeşinin pulunu alırsa, canına kıymıyor. Neden kıymıyor? Bu da benim vatan kardeşim.” (Kaplan vd., 1973, s. 30) sözleriyle ifade etmiştir. Kahraman, vatan kardeşinin parasını alsa da canını almadığını bunun da içinde olan vatanseverlik duygusundan dolayı olduğunu belirtmiştir. Behçet Mahir, şahsına ait olmayan bir parayı başkalarından zorla

alma olayını olumlu bir olaymış gibi vermekte ve bunu Köroğlu'nu şanlı bir yiğit gösterme amacıyla yapmaktadır. Behçet Mahir, kahramanı tüm kötü özelliklerden soyutlamıştır.

9. Kahramanın Erdemli Davranışları

Köroğlu Destanı'nda kahramanın davranışları erdem açısından da değerlendirilebilir. Bu konuyla ilgili olarak “Kızıroğlu Mustafa Bey Afganistan-Gürcistan” kolunda yer alan girizgâh oldukça dikkat çekicidir:

Şimdi tazedden başlayıp da tazedden açacağım, Köroğlu'na ait, Köroğlu'nun dört kol hikâyesi, bir ağızda cem olup, dört taraftan kol atıp, hikâyesine başlayacağım. Bu hikâyenin dört kolun içerisinde olan Ardahan diyarında, yani Kars'ın Ardahan Yaylaları'nda Koca Bey atlısı yirmi iki bin kılıç vurana sahip idi, çöl beyi bir bu. Mercan Yaylaları'nda Kanlı Arap otuz beş bin atlı kılıç vurana var idi ve Kanlı Arap'ın bir bacısı bir de kardeşi var idi. Hindistan'da Cazı Karı ve Hindistan diyarında Paşaoğlu, bunlar üç kardeş, birisi İran Tarafını kanlı Arap kesmiş, İran tarafında hükmeder bu cazı ile Paşaoğlu Hindistan diyarını kesmişti. Akçadağ Yaylaları'nda üçüncüsü Kızıroğlu Mustafa Bey, hikâyenin işte anahtarı Kızıroğlu Mustafa Bey de açılır (Kaplan vd., 1973,s. 409).

Bununla birlikte kahramanların görevi zor durumda kalan ve kendisinden yardım isteyen kişilere yardım etmektir. Kahraman bu vazife şuuruyla yaşamaktadır. Daha çok zayıfın, mazlumun, çaresizin yanında olan, cömert olup, iyilik yapmayı seven biri kahraman olarak değerlendirilir.

Bu sebeple Behçet Mahir'in Köroğlu anlatmasında titizlikle üzerinde durulan bir konu da namustur. Namus kavramı Türk değerler hiyerarşisinde en yüksek noktaya oturtulur. Namus ve şeref anlayışı da toplumsal nedenlerin diğer bir görünümüdür. Kadın üzerinde şekillenen namus kavramı Behçet Mahir'in Köroğlu anlatmasında başka şekillerde ele alınmıştır. “Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması” kolunda Köroğlu'nun Hasan Paşa'nın sevdiği kızı yanlışlıkla kaçırması bunun en güzel örneğidir. “Kırat ile beraber Silistre Denizi'ne atlayan Köroğlu bir adaya çıkar. Dinlenmek için bir kenara çekilir. Bu sırada adadaki bir bahçe içerisinde eğlenmekte olan kızları fark eder. İçlerinde en güzel olanını gözüne kestirip Ayvaz ile evlendirmek için kaçırılmaya karar verir. Ancak kaçırılmayı düşündüğü kız, Hasan Paşa'nın nişanlısıdır. Köroğlu, bundan habersiz bir şekilde derviş kılığına girip kızların yanına gider” (Masattaş, 2017, s. 192). Hasan Paşa, haberi alır almaz bir ülke kadar adamı Köroğlu'nun peşine salar. Bu duruma şaşırın Köroğlu, işte o zaman yaptığı hatanın farkına varır. Tam bu noktada Behçet Mahir, bir yiğidin başkasının sevdiği kıza bakmayacağını, bunun yiğide yakışmayacağını belirten bir arasöz ile fikrini belli eder: “Meğer Köroğlu kızı kaçırdığında

bilmezdi, ki bu kız Hasan Paşa'nın sevgilisi. Eğer bilse, kaçırmayacak. Çünkü yiğidin en büyük kapısı nedir? Kimsenin namusuna hayın bakmaz. Yiğitlik işte, en büyüğü buradadır'' (Kaplan vd., 1973, s. 213). Behçet Mahir, bu arasözü ile bir kahramanda olması gereken en büyük özelliğin başkasının namusuna yan gözle dahi olsa bakmamak olduğunu belirtmiştir. Kahramanı kahraman yapan ilk şartı namus olarak vermiştir.

Behçet Mahir arasözünün devamında Köroğlu'nun yiğitliğini sadece koçaklarına bağlamakla kalmaz, yoksul insanlara verdiği sadakanın da bir yiğitlik unsuru olduğunu belirtir:

Köroğlu, devletimiz, padişahımız, Sultan Murat mekândan aldığı ferman üzerine, kırkda bir paç alırdı bezirgânlardan, fukaraya bahşederdi. O zamanın devri devranı, gelen devrişhanların elindeki keşküllerine sadaka verirdi Köroğlu. İşte, bu sebepten Köroğlu'nun verdiği sakaveti, devrişler dilinde, fukaralar dilinde, Köroğlu her vilayette dillere destan olmuştu. Neyi? Yiğitliği ile, bir de mertliği. Sade Köroğlu değil, ezeli ezelden gelmiş, gidiyor. Bir adam vatanında, milletine karşı sehavette bulunur, devletine karşı iyilikte, sehavette bulunur, bir de vatanına, iyiliğine, çalışırsa, bu adamın adı, ölse bile, ölmez ettiği iyilik, asırlarca dillerde söylenir. Bu sebepten Köroğlu'nun bezirganlardan alıp da dervişlere, fukaralara dağıtması, fakir fukaranın devrişhanın dilinde, Köroğlu destan olmuş söylenirdi (Kaplan vd., 1973, s. 278).

Behçet Mahir, cömertliğin önemli bir erdem olduğunu bu arasözünde vurgulamıştır. Köroğlu çok cömerttir. O her zaman ihtiyacı olana vermeye açı doyurup çıplağı giydirmeye, dertlinin derdine derman olmaya çalışır. Bütün bunlar da onun halk tarafından sevilmesini, saygıyla anılmasını sağlar. Behçet Mahir de kahramanın kişiliğini güçlendirmek için âdeta vurgu yapmıştır.

Anlatı boyunca Köroğlu'nun sahip olduğu erdemli davranışlar çoğu kez karşımıza çıkmıştır. Bu davranışları beş madde ile özetleyecek olursak; eli açıklık, sözünün eri olmak, merhametli davranmak, zenginden alıp fakire vermek, namazını ateş dahi olsa terk etmemek şeklinde ifade edebiliriz. Behçet Mahir Köroğlu'nun bir yiğit, bir kahraman olmasının bir sebebini de kanında var olan merhamet duygusuna bağlamıştır.

Köroğlu beyleri ezelde öğüt alarak lâkin kendilerinde de merhamet olarak bu öğüt bunlara kâr etmişti, çünkü merhamet kendi ciğerlerinde var idi. Evet, yiğit olan daimî kadına ve kimsenin kapısına, kimsenin malına, namusuna hain bakmaz. Yiğit olan düşmana karşı durur, düşman malını, düşmanın kuvvetini kırmaya çalışır. Yiğit olan kendi içerisindeki

kuvveti kırmaz. İşte yiğit budur. Yoksa kardeş kardeşin malına, canına ne demek? (Kaplan vd., 1973, s. 479)

Arasözleriyle Köroğlu Destanı'nın tamamına nüfuz eden ve söylemleri üzerinden hikâyeyle iç içe geçen Behçet Mahir, "Köroğlu'nun Ayvazı Kaçırması" kolunun sonunda Köroğlu'nun ruh hâlini açıklayıcı bir arasöz kullanmıştır. "İşte hikâyemiz burada, Han Ayvaz'ın Köroğluna evlat olup, Köroğlu'nun beylerinden içine karışıp koçak defterine, ilerledikçe ilerleyip, geçmesi. Bu da işte, Köroğlu'na en büyük bir sevgi, bir duygu getirdi. Hikâyemiz böylece burda tamam oldu" (Kaplan vd., 1973, s. 57). Behçet Mahir, Han Ayvaz'ın Köroğlu'nun koçaklarının içine karışması ile Köroğlu'nun içinde büyük bir sevgi doğduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda kolun bitiş cümlesi de olan bu söz çok işlevlidir. Behçet Mahir'in bu arasözü bir bitiş formülüdür. Anlatmanın bitişini genellikle dualarla ve hikâyemiz burada tamam oldu", "Menzile Kavuştu" gibi ifadeler ile yapmaktadır. "Akşehir Telli Nigar Cengi" kolunun bitiş de örnek verecek olursak, "Hikâyemiz burada menzile erdi, menzile kavuştu, burada hikâyemiz tamam. Cümlesine eyvallah! Allah cümlemize sağlık versin!.. Tamam." (Kaplan vd., 1973, s. 163) şeklindedir.

10. Kutsal Su

Behçet Mahir, anlatmanın "Bolu Beyi" kolunda Türk toplulukları için ezelden beri kutsal olan suyu ele almıştır. "Türk toplulukları suyu kutsal kabul etmekle beraber onu kendi hayatlarını düzenleyen, yardım eden, düşmanlarına karşı galip gelmesini sağlayan, hayat veren, zorluklardan kurtaran ve cezalandıran bir unsur olarak görüp adeta kendi sosyal yaşantılarının bir parçası haline getirmişlerdir" (Uçar, 2020, s. 24). Küçük yaşlarda öğretilmeye başlayan 'su ile şaka olmaz' ibaresi anlatmada tam olarak yerini bulmuştur. Kahramanlığın su üzerinde gösterilmeyeceğini bilmeyen Köroğlu, Bolu beyinin elinde esir kalmaktansa isteği üzerine coşkun dereyi geçmeyi kabul eder ve suya atlar. Tam da bu noktada Behçet Mahir araya girerek "Lâkin dünyada üç şeye yiğitlik olunmaz. Ateş ile, ürüzgar ile, bir de su ile. Sakın yiğidim diye kendine güvenme! Köroğlu zaten canından geçerek kendini suya vurdu. Gözünü sevdiğim su taştan taşta Köroğlu'nu alıp çalarak aldı, su enişe aşağı başladı Köroğlu'nu götürmeye." (Kaplan vd., 1973, s. 530) ifadelerini kullanarak su ile yiğitliğin ispat edilemeyeceğinin altını çizmiştir.

11. Kahramanın Sonu

Behçet Mahir'in icrası olan destanın son kolu "Köroğlu'nun Sonu" ismini taşır. Bu isim Köroğlu'nun ölümünü çağırıştırıyor olsa da bu başlıkla onun maceralarının son bulduğu anlatılmaya çalışılır. Bu bölümde onun derebeyliği bırakıp Kırat'ıyla birlikte kayıplara karıştığı belirtilir.

Behçet Mahir icrasının sonunu:

Bu gördüğün gök kubbe hiç kimseye kalmamış. Neçe sultanlar, gelip bitmekte. İşte Köroğlu, kaybolup kırklara karışması, Köroğlu'nun teşkilatı o güne kadar idi. Son Bolu beyinde son vermiştir, ki Lezgi Ahmet de Köroğlu'nun kırklara katışıp, kırklar ile beraber olduğunu isbat etmiştir. İşte burada tamam oluyor, hikâyemiz de son verdi. Böylece tarihler, gün bu güne kadar söylenmektedir (Kaplan vd., 1973, s. 587).

şeklindeki ifadeyle getirmiştir.

3. SONUÇ

İcra esnasında anlatıya yapılan metin dışı müdahaleler sonucunda ortaya çıkan arasözler, doğrudan anlatıcının kendisi tarafından sağlanan hükümlerdir. Adem Masattaş, Behçet Mahir'in anlatının icariin serpiştirdiği ve muhtelif maksatlarla kullanmış olduğu arasözleri üzerinden Köroğlu kolları ile âdeta bütünleştiğini, bu sebeple de kahramanın niteliğinin değiştiği (Masattaş, 2019, s. 701) sonucuna varmıştır. Yaptığımız çalışmada da gördük ki Behçet Mahir'in Köroğlu'nu anlatmasında kullanılan arasözler, kahramanın kimliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Behçet Mahir kendi bakış açısını ve yorumlarını arasözler aracılığıyla ifade ederek, dinleyicinin Köroğlu'na dair algısını şekillendirmiştir. Bu sebeple denilebilir ki yaptığımız çalışma Adem Masattaş'ın yaptığı çalışmada ulaştığı sonuçla paraleldir.

Behçet Mahir'in anlatının muhtelif yerlerinde destan kahramanını yüceltmek için olumsuz davranışları olumlu gibi gösterirken çoğu zaman da olumsuz davranışlardan Köroğlu'nu muaf tutmuştur. Bunun yanında Köroğlu'nun tek başına bir kahraman olamayacağını da bazı yerlerde sık sık vurgulamıştır. Köroğlu'nun kahraman kimliğine yaptığı yerme ve övmelerin dinleyici tarafından kavranabilmesi için "...Begefendi, akıl benim hocam. Bir gelb, kitap, dil, galem, söyleden Allah. Bu anda, bu degge, ayet, guduret güvveti olmasa bir tekellüm bile söyleyemem. Ancah, söyleden Hagg'dır. Dil bir tekellüm, ahıl hocadır, gelb kitab..." (Sakaoğlu vd., 1997, s. 320) şeklinde bir açıklama yapmış, onu daha iyi anlayabilmemiz için bize gerekli ipuçlarını vermiştir.

Lord Raglan tarafından 20 maddede toplanan "Geleneksel Kahraman Kalıbı"nın birçok maddesi Köroğlu'na uymamaktadır. Örneğin Köroğlu'nun annesi ve babası soylu insanlar değildir ya da anne rahmine düşüş şartları olağan dışı değildir. Bunun yanında uzak bir ülkede evlat edinen aile tarafından büyütülmemiş ve kral olmamıştır. Köroğlu bu farklılıkları ile diğer destan kahramanlarından ayrılmaktadır. Onun kendine has bir tarzı ve şahsiyeti vardır. Behçet Mahir arasözleri ile Köroğlu'nun bu özelliğini desteklemiştir.

Behçet Mahir'in Köroğlu anlatısında kullandığı arasözlerin Lord Raglan'ın "Geleneksel Kahraman Kalıbı"na uymamasının temel sebeplerinden biri de coğrafi ve kültürel bağlamdaki farklılıklardır. Behçet Mahir'in eseri, Türk toplumunun tarihsel ve kültürel gerçeklikleriyle şekillenirken, Raglan'ın kahramanlık kalıbı genellikle Batı mitolojisi ve efsanelerine dayanır. Bu çeşitlilik, kahramanlık özelliklerinin farklı bir şekilde işlenmesine ve anlatılmasına neden olabilmektedir.

Genel hatlarıyla Behçet Mahir Köroğlu'nu klasik bir kahraman olarak tasvir etmiştir. Köroğlu, adaleti savunan, haksızlıklara karşı çıkan, cesur bir kahraman figürüdür. Bu kahramanlık kalıbı, toplumun güçlü değerlerini temsil eder ve dinamik bir lider figürü oluşturarak okuyucuda hayranlık uyandırır.

Köroğlu'nun karakterini oluştururken Behçet Mahir okuyucuda millî kimlik duygularını güçlendirmeyi amaçlamıştır. İçeriğindeki toplumsal ve siyasi mesajlar sayesinde de topluma seslenerek, birlik ve beraberlik içinde haksızlıklara karşı durmanın önemini vurgulamıştır.

Sonuç olarak, Behçet Mahir'in Köroğlu anlatısı kahramanlık kalıbıyla topluma örnek oluştururken, içerdiği mesajlarla da sosyal hayata yönelik değerleri ve idealleri ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Kullandığı arasözler toplumsal ve sosyal hayatta kendi eşsiz izini bırakarak Türk kültürünün derin kökleriyle birleşmiştir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çıkarlı dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar tek yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. B. (1997). Kazakistan'da Anlatılmakta Olan Dede Korkut ile İlgili Efsaneler. *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*
- Başgöz, İ. (1998). Sözlü Anlatım Türlerinde Konudan Sapmalar (Digression), *Folklor Edebiyat*, (14), ss. 99-113.
- Bekki, S. (2021). Meddah Behçet Mahir'in Anlattığı Köroğlu Kollarında Dede Korkut Tesiri, *Uluslararası Türk Dünyasında Destan ve Köroğlu Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ss. 181-186.
- Boratav, P. Naili (1982). *Folklor ve Edebiyat II (1982)*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Çetin, İ. (1998). Türk Destan Kahramanları ve Köroğlu. *Millî Folklor*, (39), ss. 46-52.
- Düzgün Kara, Ü. (2012). Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Tipolojisi. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, (18)69, ss. 9-46.
- Ekici, M. (1998). Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi. *Millî Folklor*, (39), ss. 25-34.
- Ekici, M. (1999). Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipler. *Millî Folklor*, (44), ss. 10-17.
- Ekici, M. (2004). *Türk Dünyasında Köroğlu (İlk Kol) İnceleme ve Metinler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gencan, T. N. (1974). *Yazın Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gün, F. (2023). Hemedanlı (İran) Âşık Heyder'in Halk Hikâyelerinde Sosyal Çevrenin Etkisi. *Hikmet-Akademik Edebiyat (Âşık Veysel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı)*, ss. 361-375.
- Kaplan, M. vd. (1973). *Köroğlu Destanı (Anlatan: Behçet Mahir)*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kaplan, M. (1985). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar III Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları.
- Masattaş, Â. (2017). *Köroğlu Destanının Behçet Mahir Rivayeti Üzerine Bir Araştırma*. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Masattaş, Â. (2019). Arasözler Nasıl ve Neden Kullanılır? Köroğlu Destanı ve Behçet Mahir Örneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, (12)27, ss. 690-703.
- Raglan, L. (2003). Geleneksel Kahraman (çev. Metin Ekici), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. *Millî Folklor*, ss. 277-303.

- Sakaoğlu, S. vd. (1997). *Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Uçar, H. (2020). Bir Kültün Özellikleri: Türklerde Su Kültü. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, ss. 24-47.
- Yücel Çetin, A. (2017). Sözlü Gelenekten Elektronik Ortama Halk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipolojisi. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, ss. 487-494.